

tani, hogy „az első reformkísérlet a középfokú nevelés terén ő tőle indul ki.“ (12. old.) Arnoldot megelőzően is voltak már reformerek, például Russell, Charterhouse igazgatója (reformjait leírja Mack: i. m. 224—28. oldalakon) és a Hill testvérek, a hazelwood-i iskola fenntartói. (Lásd Dressler: i. m. 181—82., vagy John William Adamson: English Education 1789—1901. Cambridge, University Press, 1930. 51—52. oldalakon) Az sem egészen fedi a valóságot, hogy Arnold „szokatlanul modern szellemben reformálta a középiskolát.“ (13.) Ő rendes tárgyakká tette a franciát és a matematikát, amik eddig rendkívüli tárgyak voltak Rugby-ben, de ugyanez megeseett már előbb is Shrewsbury-ben. (R. L. Archer: Secondary Education in the Nineteenth Century. Cambridge, University Press, 1932. 56. old.) Nagyobb súlyt vetett a klasszikus történelemre, mint a hazaira és védőiratot írt a botbüntetés mellett. (Az egész értekezést közli J. J. Findlay: Arnold of Rugby, Cambridge, University Press, 1897. 222—235. oldalakon.) Úgyhogy el kell ismernünk tagadhatatlan érdemeit a vallásos szellem megerősítése, a prefektusi rendszernek felelősségtudattal való megtöltése és a sport nevelő vonatkozásainak felismerése terén, de az egész angol középiskola 19. századbeli reformját nem írhatjuk egyedül az ő javára. Ma már, különösen a nagy bálványdöntőgető Lytton Strachey briliánsan kegyetlen esszé-e után (Lytton Strachey: Eminent Victorians. New York, Garden City Publishing Co. 1917. Ebben jelent meg „Dr. Arnold“ címmel, 27—42. oldalakon.) a 19. század második felében kialakult úgynevezett „Arnold-legenda“ tündezőfélben van. . .

Az eddig említettekén kívül azonban kellemetlenül érintik az angol középiskolák kérdésének ismerőjét a következő megállapítások is: „Arnoldnak számos követője akadt, így Thring az Arnold szellemében megreformált Rugby mintájára egy kísérletű, de annál tökéletesebb iskolát alapított Uppinghamban (sic!) 1855-ben“, (13. old.); „a Public Schoolok száma jelenleg 40 körül van és hogy ezek közül is csak a „nagyok“ számítanak igazán annak, . . . azaz kb. 12.“ (20. old.) Ezek a megállapítások teljesen alap nélkül valók. Uppinghamet Johnson archidiakonus alapította 1594-ben. Kitűnik ez az évenként megjelenő Public and Preparatory Schools Yearbookból, ahol Uppinghamnál az első adat mindjárt az az évszám! De kitűnik ez a szerzőtől is forgatott Darwin-féle könyv Thring-életrajzából is. (Darwin: i. m. 124—25.) Ami pedig a public school-ok számát illeti, arra vonatkozólag a fentemlített Yearbook, mint a public school-ok szövetségének hivatalos kiadványa az 1938-as évre 213-at állapít meg. Ezek közül pedig nem tizenkettőt, hanem kilencet tart nyilván az angol közvélemény, mint „nagy“ public school-t, ugyanazt a kilencet, amelyet már Ackermann csoportba foglalt 1816-ban, melyeket a Clarendon-Commission vizsgálta meg 1832-ben és amelyeket — kettő kivételével — a szerző maga is felsorol könyvének 10. oldalán. Mindezekén túl kellemetlen a sok-sok, talán nem értelemzavaró, de bizonyosan elkerülhető sajtóhiba is, amelyek még az irodalmi utalásokba is helyet találtak. És szerettük volna, ha a szerző nem csak 9 műből idézett volna, hanem fellüktette volna, hogy hol használja az irodalomban felsorolt többi 42 munkát és értekezést.

Dr. Berg Pál.

Dr. Bakos József: Nyelvművelés a magyar nyelv középiskolai tanításában. (A magyar nyelv gyakorlati tanításának kézi könyve). 1941. 8°.

A magyar nyelv tanítása a gimnáziumok alsó osztályaiban mindig nagy nehézségeket és megoldásokra váró súlyos feladatokat jelentett a nevelőnek. Sok, gim-

náziumot végzett felnőtt nagyon kellemetlen érzéssel emlékezik vissza a magyar nyelvi órák lélektelenségére, sivárságára, nem is szólva arról, ha nem szakos tanár tanított. A magyar nyelv tanárai jól tudják, hogy a magyar nyelv tanítása az alsó fokon sokkal nehezebb, mint a felső fokon, mert egy életre elhatározó nevelői hatások mellett a magyar nyelv nyelvtanának helyes és alapos megtanítása biztosítja a növendék más nyelvi tudásának előfeltételeit, illetve alapjait. A magyar nyelvi órák az örök magyar értékek szemképráztató ragyogásánál a nevelői hatások megszámlálhatatlan lehetőségét nyújtják. Ezért van az, hogy a legtöbb jószándékú fiatal tanár tanácstalanul és bizonytalanul áll a magyar nyelv különösen alsó fokon való tanításának nehéz feladata előtt és magyar óráiról sokszor kell távoznia a szorongó érzéssel, hogy „ez az óra sem volt olyan, mint amilyent szerettem volna“. A magyar nyelv tanításához különösen finom, nagyműveltségű és erős egyéniségű lélek kell, mely munkájának nemcsak a közvetlen, hanem a távoli eredményét is tekintie a nemzeti öntudat és önismeret sorsalakító tevékenységében. Ennek a léleknek termékenyítő melege csap meg bennünket dr. Bakos József műve olvasásakor. *Esztétikai szempontok az újabb lírai költészet középiskolai tanításához (1936)*; *Az irodalomtanítás esztétikai szempontjai (1937)*; *Édes anyanyelvünk alapismeretei (1939) c. művei* és a legutóbbi azt a nagy célt szolgálják, hogy a magyar nyelv tanításában érvényesüljenek mind azok a nevelői értékek, melyek magyarabb magyart, emberebb embert adnak a hazának. A szerző eredetisége abban van, hogy a magyar nyelvtan tanítása tengelyévé a nyelvművelést tette. Ez az érdekesség és az eredményesség rendkívüli lehetőségeit nyitja meg. Bevezetésében hangoztatja, hogy „módszeres munka nélkül komoly pedagógiai eredményt elérni nem lehet“; igaz, de igaz az is, hogy a módszer nélküli egyéniség nélkül elretentő csontváz. Ezt nagyszerűen igazolja a szerző műve, mely a kitűnő nevelői egyéniség minden jegyét viseli: komoly, széleskörű ismeretekre támaszkodó, tudományos és lelkiismeretes felkészültség, a tárgy izzó szeretete, magával ragadó lelkesedés, az ideális lélek meggyőző ereje és bölcs emberszeretete. Ez a nevelői egyéniség teremtette meg a magyar nyelvtan tanításának kézi könyvét, melynek üdvös hatása el nem maradhat. Megadja a nyelvművelő óra munkatervét, állandó gyakorlatait, módszeres szempontjait és a rávonatkozó irodalmat. Az első és második osztály nyelvtan anyagát pedig módszeres egységekben nyújtja. A módszeres egységek keretén belül a teremtő lélek mennyi gazdaságával ajándékoz meg bennünket! Mennyi ötlet, okos gondolat a helyesírás tanítására, a növendékek szókincsének gazdagítására, a nyelvtan elvont fogalmainak megértetésére és a növendékeknek öntevékenységre való serkentésére. Aki elolvassa dr. Bakos József művét, ha még nem tudta volna, rádöbben arra, hogy a magyar nyelvtan tanításában mennyi szín, szépség és gazdagság van, és mennyi nagyszerű eredménnyel kecsegtető lehetőség. A szerző műve nagy hiányt pótol a magyar nyelvtan középiskolai tanításában. Akik még nem tanítottak magyar nyelvet alsó fokon és tanácstalanul állanak a nehézségek előtt, forduljanak dr. Bakos könyvéhez, mely megmutatja a helyes utat, és sok értékes gondolatot továbbít a már nagyobb gyakorlattal rendelkező tanároknak is.

„Láttam őt a könyvében vázolt munka izgalmasában, láttam vele szemben a vidám munka sodrában örömmel dolgozó, lelkesen tanuló kis diákjait, feleletekben és dolgozatokban láttam e munka gazdag eredményeit és gyönyörködtem a korszerű tanári munka színeiben és gyümölcseiben egyaránt“ írja Csaplovics József tankerületi királyi főigazgató a könyv bevezetésében. Dicsérjük még dr. Bakos Józsefet? Inkább megköszönjük neki könyvét a hálának azzal a különös érzéssel, amikor nagyon

sokat kaptunk és viszonzásképpen csak az olyan kevesetmondó „Köszönöm“ szót adhatjuk.

Madácsy László.

A nyelvtanítás problémáival összefüggésben a Vajthó László által szerkesztett „A tanítás problémái“ sorozat 19. és 20. sz. füzeteként jelent meg Rózsa Dezső két értekezése. Az elsőnek címe: *A tömegtanítás lélektana különös tekintettel a nyelvoktatásra*. A benne tárgyalt kérdés az iskolai tanítás egyik fontos fejezete és persze az ilyen kis 22 oldalas füzetben nem méríthető ki. Mindazonáltal Rózsa Dezsőnek van néhány igen tanulságos megállapítása. A tömegtanításban szerinte nagy szerepe van a sugalmazásnak, amelynek kétféle hatása van: a tudattalannak tudatossá emelése és a fegyelmezés. Ez részben a figyelem kérdése is. Persze a sugalmazásra igen alkalmas a kórus alkalmazása. A munkakedv fokozása, a tárgykörök változtatossága és az elevenség szintén fontos követelmények. Rózsa a tömegtanításban is jó színvonalat akar elérni: „amit az iskola ma, a legjobb növendéktől követel meg, azt érje el mindenki“. Ehhez intézményesíteni akarja a lassabban haladók és gyengébb képességűek állandó ismétlési óráit, a pár fillérért lehetővé váló korrepetálást, hogy így az elmaradottak utolérjék a jobbakat. Kint az életben a Központi Nyelvakadémia intézményesen gondoskodik arról, hogy nyelvtanfolyamok elevenítsék fel, mélyítsék el és pótolják a nép széles rétegeinek nyelvtudását. Ez a központi szervezet törődnék az előbb említett iskolai korrepetálás megvalósításával is és általában az illető ország minden az idegennyelvi tanítással összefüggő kérdésével. Rózsa Dezső nemcsak a tömegtanítás lélektanával foglalkozik füzetében, hanem annak intézményessé tételével is törődik, elgondolásai nyomán egész kultúrtervezet bontakozik ki, amely így túlságosan vázlatos ahhoz, hogy végleges véleményt mondhasunk felőle. A felvetett kérdések időszerűek és megoldásra várnak. Számunkra, magyarok számára, fontos az idegen nyelvek tanulása és minél szélesebb körben való elsajátíttatása, úgyhogy örömmel üdvözölhetünk minden kísérletet, amely az eddig elért eredményeket fokozni akarja.

Rózsa Dezső másik füzete: *A látásbeli (vizuális) emlékezőtehetség a nyelv tanításban* lényegében semmi újat a tárgyról nem ír, egy-két helyes szempontra mutat rá a szemléltetéssel kapcsolatban, összefoglalja a látásbeli emlékezettel összefüggő nyelvtanítási lehetőségeket, távolról sem meríti azonban ki őket, így nem deríti fel a problémákat, legfeljebb izelítőt ad belőlük, felhívja a figyelmet rájuk. Többet ilyen kis füzettől talán nem is szabad várni.

kj.

Diákemlékkönyv. Szerkesztette *Buday Géza*. Budapest, 1941. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. I. k. (I.—IV. osztály) 42 l., II. k. (V—VIII. osztály) 42 l.

„Diákemlékek! . . . Talán szürke, keveset jelentő szó addig, míg fiatalok vagyunk, amíg az iskola padjait koptatjuk. Jelentőségében azonban egyre nő abban az arányban, ahogy távolodunk diákéveinktől“ — írja *Kósa Kálmán* a Diákemlékkönyv előszavában. Ezeknek az idő múlásával egyre tűnő, egyre homályosodó emlékeknek a megrögzítése, a diákevek élményeinek és a velük kapcsolatos képeknek a megőrzése a könyv egyik célja. „Az ifjúság iránti meleg szeretetből kelt ki ennek az emlékkönyvnek a gondolata“ — mondja *Buday Géza* bevezetőjében. És valóban minden sorából kicsendül ez a meleg szeretet, mégpedig a valódi pedagógiai szeretet. Mert amily hű az első osztályos „zöldfüllű greenhorn“, a másodikos „pocok“, az „önrze-